

ÎNTEPRINDERILE MICI ȘI MIJLOCII – PROMOTOR AL DEZVOLTĂRII ECONOMICE

L. Bocancea (Țibulac),
Universitatea Tehnică a Moldovei

INTRODUCERE

În prezent nu există țară cu economie de piață în care n-ar exista întreprinderi mici și mijlocii (în continuare IMM). Sectorul IMM, supranumit și „coloană vertebrală a economiei”, deține un rol important în dezvoltarea unei economii naționale, contribuind nemijlocit la formarea Produsului Intern Brut și crearea noilor locuri de muncă, stimularea concurenței, creșterea exporturilor, favorizarea inovațiilor și tehnologiilor. În comparație cu întreprinderile mari, IMM sunt mai flexibile, reacționează mai operativ la schimbările mediului de afaceri și la cerințele pieței. De aceea, investițiile făcute în sectorul dat aduc venituri mai mari. Totodată, sectorul respectiv al economiei naționale oferă posibilități reale de a pune în aplicare aptitudinile creative ale întreprinzătorului și capacitatea de lider.

1. ROLUL ȘI IMPORTANȚA ÎNTEPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII

IMM constituie cea mai răspândită formă organizatorică de afacere. Aceasta decurge din faptul că dezvoltarea sectorului dat asigură creșterea prosperității și a nivelului de trai a populației. Referindu-se la sectorul IMM, P. Drucher afirmă că „micile afaceri reprezintă catalizatorul principal al creșterii economice”. Astfel, aceste mici afaceri contribuie în mare măsură la realizarea unor obiective fundamentale ale economiei naționale.

În majoritatea țărilor dezvoltate IMM sunt în permanentă creștere datorită următorilor factori:

- Creșterea numărului șomerilor,
- Diversitatea și individualizarea cererii,
- Modificările în structura organizatorică a întreprinderilor mari,
- Reorientarea economiei în direcția diversității serviciilor,
- Mondializarea economiei naționale,
- Politica guvernelor occidentale în domeniul susținerii IMM.

Toți acești factori au contribuit la creșterea rolului și importanței IMM în economia țărilor dezvoltate, și anume la:

- Stimularea creșterii producției și economiei;
- Contribuția la crearea noilor locuri de muncă;
- Diversificarea produselor și serviciilor pe piață;
- Îmbunătățirea calității produselor și satisfacerea cererii consumatorilor;
- Autorealizarea diferitor persoane, asigurându-le libertatea economică;
- Creșterea bunăstării populației;
- Direcție investițională profitabilă și inițiată din sursele proprii;
- Ajustarea rapidă a sortimentului produselor și serviciilor la cererea pieței;
- Educarea spiritului de întreprinzător;
- Formarea clasei mijlocii de proprietari, care ar asigura stabilitatea în societate, etc.

Deci, din cele spuse, IMM în primul rând, contribuie la *ameliorarea situației economice și stimulează creșterea ei* pe o cale relativ mai calmă, fără să provoace inflație. Această creștere aduce implicit venituri statului (prin sistemul de impozitare), care pot fi repartizate ulterior celorlalți membri ai societății.

De asemenea un aport esențial aduc IMM la *diversitatea produselor și serviciilor, creșterea calității lor și ca rezultat este satisfăcută cererea consumatorilor*. Disponând de resurse materiale și financiare reduse, IMM n-au posibilitatea de a produce bunuri omogene în cantități mari, de aceea pentru a reuși folosesc locurile libere de pe piață sau creează noi piețe de tip nișă, propunând o gamă variată de produse ce ar corespunde gusturilor și exigențelor diferitor grupuri de consumatori. În prezent, pe plan mondial se observă o tendință de refuz de la producția în masă și serie mare în favoarea seriei mici sau a producției la comandă. În SUA, Germania, Italia, Franța, Japonia aproximativ 80% din volumul producției fabricate se realizează în cantități de la 50 până la 300 de unități. Cererea dată poate fi satisfăcută numai de IMM, întrucât la întreprinderea mare fabricarea în cantități mici ar duce la costuri înalte. IMM au o mai mare

capacitate de modificare a structurii într-un timp relativ mai scurt, comparativ cu întreprinderile mari. În ceea ce privește îmbunătățirea calității, dacă până nu demult decizia de procurare a unui sau a altui bun era condiționată, în mare măsură, de preț, în prezent rolul decisiv în alegerea dată îi revine calității, de aceea pentru a reuși pe piața competițională IMM își concentrează eforturile, în primul rând, asupra îmbunătățirii calității.

Un rol important le revine IMM în sfera inovațiilor. Deși pare dificil pentru IMM să influențeze dezvoltarea tehnologică, în prezent în cooperare cu întreprinderile mari și centrele de cercetări, ele realizează inovații spectaculoase. Conform datelor UNCTAD (Conferința pentru Comerț și Dezvoltarea Națiunilor Unite) din anul 2006, din 61 de inovații grandioase ale secolului XX, 48 au fost elaborate în cadrul IMM. Prin exemplu, fabricarea antibioticilor, a insulinei, lentilelor de contact, fibrelor optice, computerul personal, camera foto Polaroid, etc. au devenit preocupări ale IMM. Deci, IMM își concentrează tot potențialul lor creativ și material asupra elaborării unei sau două inovații. Aceasta face ca procesul inovațional într-o IMM să fie mai productiv în comparație cu cel de la întreprinderea mare.

Semnificativă este poziția IMM în domeniul relațiilor economice externe. Un timp îndelungat se considera că acest domeniu este prerogativa întreprinderilor mari. O dată cu globalizarea relațiilor economice, constituirea pieței unice europene etc., s-a constatat că IMM încep să ocupe un loc tot mai important. Astfel în Germania, Olanda, Italia, Belgia și Japonia IMM constituie 35-40% din numărul total de întreprinderi exportatoare. În SUA cifra dată conform unui studiu efectuat de Administrația Micului Business constituie 35% din totalul întreprinderilor exportatoare. Creșterea numărului IMM exportatoare duce la activizarea întregului sistemului de comerț extern, lărgirea asortimentului produselor oferite și accelerarea renovării lor.

O contribuție deosebită sectorul IMM o are în ocuparea forței de muncă, îndeosebi în țările cu economia de piață dezvoltată. Așa, anual în SUA trei din cele patru locuri de muncă nou create sunt din sectorul IMM. În acest mod IMM contribuie la asigurarea mijloacelor de existență pentru milioane de americani și europeni, iar statul acumulează în bugetul național prin intermediul sistemului de impozitare miliarde de dolari și euro.

Deci, IMM le revine un rol esențial în economie, reprezentând o sursă de abilități

antreprenoriale, de inovare și creare de locuri de muncă.

2. DEFINIREA ÎNTREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII

Pentru a înțelege mai profund fenomenul IMM este necesară analiza acestuia sub aspect teoretic.

În practica și teoria economică nu există o definiție a IMM, diferă chiar și termenul utilizat. Astfel, în țările Uniunii Europene este frecvent utilizat conceptul de „întreprinderi mici și mijlocii” (IMM), în țările anglo-saxone – „micul business”, în Federația Rusă și Ucraina – „antreprenoriatul mic”. În Republica Moldova se utilizează atât termenul de „micul business”, cât și cel de „IMM”. Însă indiferent de noțiunea utilizată, drept criterii de bază în identificarea IMM sunt considerați: numărul angajaților, mărimea activelor, volumul producției realizate pe domenii de activitate sau o combinație a acestor criterii.

În SUA există mai multe definiții ale micului business. Small Business Act, Legea publică PL 85-536 cu privire la micile afaceri, adoptată în anul 1954 și completată prin Legea PL 104-208 în anul 1996, definește micile afaceri ca o întreprindere „independent posedată, independent condusă și nedominată în ramura de activitate” Altă definiție calitativă este cea aprobată de Committee for Economic Deployment's Standards, în corespundere cu care o afacere este considerată mică dacă i se pot atribui cel puțin două din următoarele 4 caracteristici:

- 1) Managementul este independent. De obicei, managerii sunt și proprietari.
- 2) Capitalul este oferit de o persoană sau de un grup mic de persoane, acestea fiind proprietarii afacerii.
- 3) Aria de activitate este, de obicei, locală.
- 4) Businessul este mic în comparație cu cea mai mare întreprindere din ramura dată.

Pentru a putea evalua numărul întreprinderilor mici și a ține evidența lor în SUA, în afară de definițiile calitative menționate, se utilizează mai frecvent definiția cantitativă aplicată de Administrația Micilor Afaceri (Small Business Administration - SBA), care se bazează, în principal, pe următoarele criterii:

- Numărul persoanelor angajate
- Volumul anual al vânzărilor pe domenii de activitate.

În Japonia „Legea de bază a IMM” atribuie întreprinderile la categoria IMM în funcție de mărimea capitalului, numărul lucrătorilor și apartenența ramurală.

Adesea criteriul – numărul de angajați – este caracteristic și pentru țările cu economie în tranziție.

În *Ungaria*, de exemplu, la categoria întreprinderilor mici sunt raportate întreprinderile cu un număr de angajați de până la 100 persoane.

În *Ucraina* agenții economici sunt atribuiți la categoria întreprinderilor mici dacă numărul de angajați nu întrece un număr maxim diferit pentru diferite ramuri:

- industrie și construcții – până la 200 angajați;
- alte ramuri ale sferei de producție – până la 50 angajați;
- știință și servicii științifice – până la 50 angajați;
- sfera neproductivă – până la 25 angajați;
- comerțul cu amănuntul – până la 15 angajați.

În *Belorusia* se aplică analogic criteriul numărului de angajați, doar cu diferențieri pe ramuri:

- industrie și transport – până la 100 angajați;
- agricultură și sfera științifică – până la 60 angajați;
- construcții și comerțul cu ridicata – până la 50 angajați;
- alte ramuri ale sferei de producție, alimentației publice, deservirii sociale a populației, comerțul cu amănuntul – până la 30 angajați;
- alte ramuri ale sferei neproductive – până la 25 angajați.

Pe lângă criteriul – numărul angajaților – se utilizează și alte criterii care permit, într-o anumită măsură, să fie estimată mărimea întreprinderilor: costul activelor, volumul capitalului statutar, volumul producției, beneficiul net.

În *Kazahstan* la categoria întreprinderi mici se atribuie întreprinderile, activele cărora nu depășesc 3 mln USD. În *Japonia* de dreptul la înlesniri fiscale pentru micul business pot beneficia firmele al căror capital nu depășește 100 mln. yeni. În unele state se utilizează un ansamblu de criterii.

În *Bulgaria* de exemplu, la categoria IMM se atribuie întreprinderile cu numărul de angajați conform statelor de personal de până la 30 persoane și cu capitalul statutar de până la 3 mln. leve. Alte state utilizează o listă mai amplă de criterii, din care întreprinzătorul își poate selecta cele mai convenabile pentru sine. Astfel, conform legislației *Letoniei*, întreprinderile mici se consideră întreprinderile care corespund, cel puțin, la două din următoarele condiții:

- 1) activele să fie sub 1,5 mln. euro;
- 2) circulația anuală – nu mai mult de 3,5 mln. euro;
- 3) numărul mediu de muncitori și funcționari - până la 250 de angajați.

În *Germania* fiecare program de stat este orientat spre susținerea unui grup destul de limitat

de subiecți ai micului business. Corespunzător, fiecare program propune criteriile proprii întreprinderilor mici, care urmează a fi respectate în cadrul programului respectiv.

Denumirea obișnuită a IMM în *Franța* este „petite moyenne entreprise” (P.M.E.). Totuși, acest fenomen exclude firmele cu cel puțin 10 angajați, reprezentând peste 90 % din toate întreprinderile și ocupând a șasea parte din forța de muncă. Aceste întreprinderi foarte mici predomină în sectorul artizanal, comerțul cu amănuntul, hoteluri, restaurante, reparații autoturisme etc.

În majoritatea țărilor nu există o singură definiție a întreprinderii mici și mijlocii. Criteriul de diferențiere cel mai des folosit este numărul de angajați, în funcție de care apar următoarele tipuri de întreprinderi:

- I. Microîntreprindere: 1-9 angajați;
- II. Întreprindere mică: 10-49 angajați;
- III. Întreprindere mijlocie: 50-499 angajați.

Termenul „angajat” în statisticile franceze exclude proprietarul și membrii familiei. Un comitet guvernamental, care a analizat situația întreprinderilor mici și mijlocii în *Australia*, în 1971, a identificat managementul ca principala caracteristică ce diferențiază sectoarele mici și mijlocii de cel mare. Se consideră că întreprinderea mică este o unitate independentă, și nu o filială a unei întreprinderi care angajează, în cazul industriei, circa 100 de persoane, inclusiv proprietarul, iar în cazul comerțului cu amănuntul și cu ridicata, construcții și servicii circa – 20 de persoane. De regulă, sunt excluse din statistici firmele cu mai puțin de patru persoane.

În *Indonezia* întreprinderile au puțin altă clasificare:

- I. Întreprinderi artizanale: 1-4 angajați;
- II. Întreprinderi mici: 5-19 angajați;
- III. Întreprinderi medii: 20-99 angajați;

În *Singapore*, întreprinderea mică este definită drept întreprinderea care angajează aproape 50 de persoane. De asemenea, aceeași definiție o întâlnim în majoritatea țărilor africane.

În *Filipine*, întreprinderea mică angajează între 5 și 99 de persoane.

Uniunea Europeană, încă de la înființarea sa, în 1956, prin tratatul de la Roma, a atenționat asupra importanței dezvoltării acestor întreprinderi. Și din an în an fondarea, funcționarea și dezvoltarea acestei categorii de întreprinderi devine, treptat, din ce în ce mai profesionistă, cu efecte directe asupra planului economic și social. Până la mijlocul deceniului trecut, cea mai utilizată definiție a întreprinderilor mici și mijlocii era următoarea:

- 1-9 salariați – microîntreprindere;

- 10-99 salariați – întreprindere mică;
- 100-500 salariați – întreprindere mijlocie.

În prezent, ÎMM se delimitează după următoarele trei criterii:

- Numărul mediu de salariați;
- Cifra de afaceri;
- Activele totale;

În categoria microîntreprinderilor și a ÎMM se încadrează întreprinderile cu mai puțin de 250 de salariați și care au o cifră de afaceri anuală netă sub 50 milioane euro sau care au active totale mai mici de 43 milioane euro. Astfel, întreprinderile mici sunt acelea care au până la 49 de salariați și realizează o cifră de afaceri anuală netă sau dețin active totale de până la 10 milioane de euro. În cadrul microîntreprinderilor se încadrează întreprinderile care au până la 9 salariați și realizează o cifră de afaceri anuală netă sub 2 milioane de euro sau dețin active totale de până la 2 milioane de euro.

În ce privește *România*, aici nu există o definiție pentru ÎMM, fiind adoptate doar unele reglementări prin care se stabilește nivelul optim al angajaților și cifrei de afaceri. Conform Legii nr. 175 din 22.05.2006 privind stimularea înființării și dezvoltării ÎMM, cu modificările și completările ulterioare, categoria ÎMM este formată din întreprinderi care angajează mai puțin de 250 de persoane și care au o cifră de afaceri netă de până la 50 milioane de euro.

În *R. Moldova* conform Legii „Privind susținerea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii” nr. 206-XVI din 07.07.2006, la sectorul ÎMM includeau totalitatea întreprinderilor micro, mici și mijlocii. Acestea au fost clasificate în felul următor:

✓ Întreprindere micro – agentul economic ce corespunde următoarelor criterii: numărul mediu anual de salariați de cel mult 9 persoane, suma anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 3 milioane de lei și valoare totală anuală de bilanț a activelor ce nu depășește 3 milioane de lei.

✓ Întreprindere mică - agentul economic ce corespunde următoarelor criterii: numărul mediu anual de salariați de cel mult 49 de persoane, suma anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 25 milioane lei și valoare totală anuală de bilanț a activelor ce nu depășește 25 milioane lei.

✓ Întreprindere mijlocie - agentul economic ce corespunde următoarelor criterii: numărul mediu anual de salariați de cel mult 249 de persoane, suma anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 50 milioane lei și valoare totală anuală de bilanț a activelor ce nu depășește 50 milioane lei.

Deci, cu toate că în literatura de specialitate se cunosc diverse criterii de evaluare a sectorului ÎMM, rolul decisiv revine legislației naționale, care reieșind din particularitățile și tradițiile economiilor autohtone, stabilesc criteriile de definire a ÎMM.

3. SECTORUL ÎNTREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII ÎN R. MOLDOVA.

În Republica Moldova, sectorul ÎMM a apărut ca urmare a reformelor structurale efectuate în procesul trecerii de la economia centralizată la cea de piață, pe la sfârșitul anilor '80, ceea ce este caracteristic și pentru majoritatea statelor în curs de dezvoltare. Primele semne de viață ale sectorului au apărut odată cu fondarea primelor cooperative. Acestea din urmă au dispărut cu timpul, în locul lor apărând societăți cu răspundere limitată, societăți pe acțiuni, întreprinderi individuale. După demararea privatizării pământurilor au apărut și gospodăriile de fermieri, asociații, etc. Pe parcursul anilor, sectorul ÎMM din Moldova a atins un nivel de dezvoltare, chiar dacă în același timp se confruntă cu numeroase probleme de ordin financiar, al instabilității legislației, birocrăției excesive și altele.

Pe parcursul ultimilor 3 ani numărul ÎMM a fost în continuă creștere, majorându-se de la 35,4 mii întreprinderi în anul 2006 până la 41,1 mii întreprinderi în anul 2008. Sectorul ÎMM reprezintă circa 97,6 % din numărul total de întreprinderi. Evoluția numărului ÎMM în perioada anilor 2006 – 2008 se prezintă în următorul tabel.

Tabelul 1. Evoluția în dinamică a numărului întreprinderilor mici și mijlocii, mii unități.

Anii	Nr. de întreprinderi, mii		
	Total	ÎMM	Pondere ÎMM în total,%
2006	36,1	35,4	98,1
2007	40,0	39,1	97,8
2008	42,1	41,1	97,6

Numărul persoanelor care activează în ÎMM în anul 2008 a constituit 328,1 mii persoane, deținând 57,3% din numărul total de angajați ai întreprinderilor sau cu 4,8 mii persoane (cu 1,1%) mai mult față de anul 2006. (vezi tabelul 2).

Tabelul 2. Evoluția în dinamică a numărului de salariați, mii persoane.

Anii	Nr. de salariați, mii persoane		
	Total	ÎMM	Ponderea ÎMM în total,%
2006	574,9	323,3	56,2
2007	574,1	327,4	57,0
2008	572,1	328,1	57,3

Veniturile din vânzări ale ÎMM în anul 2008 au însumat 64984,1 mil. lei sau 37,1% din venituri din vânzări în total pe economie, cu 15972,5 mil. lei mai mult față de anul 2006. (vezi tabelul 3).

Tabelul 3. Evoluția în dinamică a veniturilor din vânzări, mil. lei.

Anii	Venituri din vânzări, mil. lei		
	Total	ÎMM	Ponderea ÎMM în total,%
2006	117372,4	49011,6	41,8
2007	148512,7	56738,3	38,2
2008	175058,4	64984,1	37,1

În continuare, în baza tabelelor 4 și 5

Tabelul 4. Evoluția în dinamică a numărului ÎMM pe principalele genuri de activitate, mii unități.

Denumirea	Anul 2007	Anul 2008
Total	39,1	41,1
inclusiv: pe genuri de activitate a întreprinderilor		
Agricultura, economia vânatului și sivicultura	2,1	2,1
Industria prelucrătoare	5,0	5,0
Energie electrică, gaze și apa	0,1	0,1
Construcții	2,4	2,5
Comerț cu ridicata și cu amănuntul	16,0	16,9
Transporturi și comunicații	2,8	2,9
Tranzacții imobiliare, închirieri și activități de servicii prestate întreprinderilor	5,2	6,0
Alte activități	5,5	5,6

analizăm evoluția în dinamică a numărului ÎMM și veniturile din vânzări ale ÎMM pe principale genuri de activitate. Partea preponderentă a ÎMM își desfășoară activitatea în domeniul comerțului cu ridicata și cu amănuntul, constituind în anul 2008 circa 16,9 mii unități, sau cu 0,9 mii unități mai mult față de anul 2007. Urmează domeniul Tranzacțiilor imobiliare, închirieri și activități de servicii prestate întreprinderilor (unde își desfășoară activitatea 5,2 mii unități în anul 2007 și 6,0 mii unități în anul 2008) și industria prelucrătoare (unde își desfășoară activitatea 5,0 mii unități în anul 2007 și 2008). În celelalte sectoare ponderea întreprinderilor este nesemnificativă.

Tabelul 5. Veniturile din vânzări ale ÎMM aferente genurilor principale de activitate, mil. lei.

Denumirea	Anul 2007	Anul 2008
Total	56738,3	64984,1
inclusiv: pe genuri de activitate a întreprinderilor		
Agricultura, economia vânatului și sivicultura	2771,6	3680,2
Industria prelucrătoare	8179,1	9377,4
Energie electrică, gaze și apa	266,6	243,5
Construcții	5207,7	5655,8
Comerț cu ridicata și cu amănuntul	30100,4	33400,0
Transporturi și comunicații	4777,9	5578,5
Tranzacții imobiliare, închirieri și activități de servicii prestate întreprinderilor	2909,3	3948,5
Alte activități	2525,7	3100,1

Partea preponderentă a veniturilor din vânzări ale ÎMM își desfășoară activitatea în domeniul comerțului cu ridicata și cu amănuntul (constituind în anul 2008 - 33400,0 mil. lei și în anul 2007 - 30100,4 mil. lei), urmată de industria prelucrătoare: 9377,4 mil. lei în anul 2008 și 8179,1 mil. lei în anul 2007.

Suma profitului obținut de ÎMM în anul 2008 a constituit 5483,2 mil. lei, sau cu 2362,4 mil. lei (de 1.8 ori) mai mult față de anul 2007. Pierderi s-au înregistrat doar la întreprinderile din domeniul energiei electrice, gaze și apă.

Deci, în urma analizei sectorului ÎMM din R. Moldova observăm că cele mai solicitate

Tabelul 6. Situația financiară a ÎMM, mil. lei.

Denumirea	Profit (+), pierdere(-)	
	Anul 2007	Anul 2008
Total	3120,8	5483,2
inclusiv: pe genuri de activitate a întreprinderilor		
Agricultura, economia vânatului și sivicultura	372,1	636,5
Industria prelucrătoare	438,2	840,3
Energie electrică, gaze și apa	-3,9	-44,1
Construcții	503,8	608,6
Comerț cu ridicata și cu amănuntul	1062,7	2132,2
Transporturi și comunicații	192,3	435,9
Tranzacții imobiliare, închirieri și activități de servicii prestate întreprinderilor	478,3	685,0
Alte activități	77,2	188,9

sectoare de activitate a întreprinderilor sunt cele din comerțul cu ridicata și cu amănuntul, tranzacții imobiliare, închirieri și activități de servicii prestate întreprinderilor, care presupun un risc minim, o viteză înaltă de rotație a activelor și un termen scurt de recuperare a investițiilor. Evident, că o asemenea structură sectorială, în viitorul apropiat nu poate avea urmări pozitive în direcția relansării economiei naționale. În aceste împrejurări, ar fi bine ca statul să promoveze o politică diferențiată pe domenii de activitate ale ÎMM.

CONCLUZII

Sectorul ÎMM are un rol important în asigurarea dezvoltării economice, stabilității ei, creșterii mobilității și adaptabilității economiei naționale la condițiile schimbătoare de ordin intern și extern. El reprezintă un factor de diversificare a economiei. Prezența unui sector ÎMM bine dezvoltat în cadrul economiei este deosebit de important în condițiile reformării structurale a economiei și creșterii șomajului, fenomene ce însoțesc acest proces.

În țările dezvoltate din punct de vedere economic, sectorul ÎMM este considerat promotor al dezvoltării economice grație avantajelor pe care le oferă, el demonstrează o dezvoltare accelerată

mai ales în domeniul serviciilor și a producerii mărfurilor de larg consum. ÎMM sunt mai flexibile și reacționează mai rapid la schimbările mediului de afaceri și la cerințele pieței. Din acest considerent investițiile în ÎMM aduc venituri mai mari decât investițiile în întreprinderi mari. De altfel, acestea din urmă beneficiază din plin de serviciile ÎMM și într-un fel sunt dependente de ele. ÎMM sunt orientate spre satisfacerea necesităților pieței locale și utilizează resursele și forța de muncă locală, având o contribuție substanțială în soluționarea problemelor sociale.

Bibliografie

1. **Ciloci R., Chișlari E., Coban M., Gorobievski S.** Organizarea și gestionarea businessului propriu, Editura „Tehnica-Info”, Chișinău, 2004.
2. **Gorobievski S.** Antreprenoriatul aspecte fundamentale manageriale, Editura „Tehnica-Info”, Chișinău, 2009.
3. **Solcan A.** Bazele antreprenoriatului. Inițierea unei mici afaceri, Editura ASEM, Chișinău, 2006.
4. **Solcan A.** Managementul micului business Editura ASEM, Chișinău, 2001.
5. **Legea privind susținerea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii nr.206-XVI din 07.07.2006.**
6. **Date statistice privind activitatea întreprinderilor mici și mijlocii în R. Moldova//www.statistica.md.**